

külsőnket pedig emészti, az idők szintúgy egyenlő mostohasága mellett is, mind kettőnkre nézve, szerentséltenebb vagy te nálamnál mindazonáltal. A' szerentséltenebbnek kell hát a' szerentséltenebbtől gondoskodni. Pénzünk nints, kedves Ferentzem — Feleségem sirt, olvasván leveled' de van életünk könnyeink mellett; írj hát minden bizodalommal, mennyire lenne szükséged annak pótlására, a' mit szegényeid számokra adandasz? Segíteni kell a' szánakozót. Nézd ezt kötelességnek, nem barátságának."¹⁶

Kazinczy Dessewffyán kívül csak Szentgyörgyi Józsefnek¹⁷ írta meg a tüzeselet, neki is csak 1819. november 4-én:

„Sept. 23. éjjeli 3 óraker a legirtóztatóbb szélben, mellyet még télben képzelhetsz, tűz támad a' 40 házból álló falucskában, 's végig ment azon a' mi a Meridianus lineájában útjában volt. Eggy óra alatt vége volt mindennek. Fejem felett 8 helyen ége a' zsindey, de házam, csűröm, istállóim megmaradtak. Két oeconom épüetem van oda, 's 2000 Ftal vagyok szegényebb. Midőn familiám leveleit 2 kufferben kivittem, térdre buktam, 's mind' két térdem nagy sebet kapott. De következése régen nincs...“¹⁸

Kazinczy levelezéséből és a most közölt kéziratban említett műveiből legutóbb, 1960-ban részletek jelentek meg: Kazinczy Ferenc Válogatott művei. Válogatta és a jegyzeteket írta Szauder József. I—II. k. 510, 704 l.

Rigó László

ARANY JÁNOS KÉT LEVELE EMICH GUSZTÁVHOZ

Arany 1849 utáni első nagy folyóiratvállalkozása, a Szépirodalmi Figyelő 1860. november 7-én indult; az utolsó szám 1862. október 30-án jelent meg. A lap felelős szerkesztője és tulajdonosa Arany, a kiadó Heckenast Gusztáv volt; tehát Arany gondoskodott a lap kiállításáról, míg a terjesztést, a nyomdaügyeket Heckenast intézte. Kettejük kapcsolata végig tárgyilagos, üzletszerű volt. A Figyelőt a Landerer és Heckenast nyomda nyomta; a szerkesztőség Arany ekkori lakása volt (Üllői út és 3 pipa utca sarka, 11. sz.), a kiadóhivatal pedig az Egyetem utca 4-ben működött.

A második nagy folyóiratvállalkozás, a Koszorú első száma 1863. január 4-én jelent meg, az utolsó szám 1865. június 25-én. Heckenast és mások tanácsára, valamint saját elszánásából, a Koszorúnak Arany már nemcsak szerkesztő tulajdonosa, hanem „kiadó szerkesztő tulajdonosa” is lett: azaz maga intézte a lap terjesztési, anyagi és nyomdai ügyeit is, 1864 közepéig a régebbi, ettől kezdve pedig az Üllői út 7. sz. alatti lakásán levő szerkesztőségéből. A Koszorút Emich Gusztáv (1814–69) „magyar akadémiai könyvnyomdász”-szal nyomatta ki Arany; Emich kiadóhivatala és nyomdája (amelyből 1868-ban megalakult az Athenaeum Részvénytársaság) a Barátok tere 7. sz. alatt volt.

Az alább közlendő két Arany-levél Emich Gusztávhoz íródott. Az első 1864. december 23-án kelt, s benne a Koszorú olvashatóbb nyomását sürgeti Arany. Kérésének lett is fogantatja: a lap következő, december 25-i száma ugyan még változatlan, de az 1865. január 1-i szám már kicserélt betűkkel, szebb, tisztább nyomással jelent meg. A második levél keltezése 1865. június 4. Megértéséhez csupán annyit kell tudni, hogy a Koszorú 1865. június 4-i száma kezdte közölni Aranynak „A t. c. előfizetőkhöz” c., június 3-i keltű felhívását, melyben közli, hogy a Koszorút 1865. I. félévének végén megszünteti.

A két levél érdekes adalék Arany és Emich kapcsolatához, melyről igen keveset tudunk. Úgy tűnik, hogy ez a kapcsolat is igen korrekt, tárgyszerű volt — miként Arany valamennyi hasonló vállalkozása esetében. S bepillantást engednek a levelek Arany szerkesztői gyakorlatába is: a gondos szerkesztő nemcsak a szerkesztésben, a pénzügyekben, hanem a nyomdákkal való gyakorlati kapcsolatában is végtelenül pedáns, igényes volt.

Az autográf, tintával írott leveleket — más érdekes levelekkel együtt — 1972-ben vette meg a Petőfi Irodalmi Múzeum özv. dr. Fóris Tibornétól (Bp. II. Vadaskerti u. 12/a). A múzeum Kézirattára V. 3560/2. jelzet alatt őrzi.

Betűhív szövegük a következő:

¹⁶ VÁCZY i. m. XVI. 3787. sz. lev.

¹⁷ Szentgyörgyi József (1765–1832) orvosdoktor, városi főorvos. SZINNYEI i. m. XIII. 729. hasáb.

¹⁸ VÁCZY i. m. XVI. 3791. sz. lev.

1.

Pest, dec. 23. 1864.

Igen tisztelt Kiadó Úr!

Két éve már, hogy a Koszorút ugyanazon betűkkel nyomják s természetesen (akkor sem lévén egészen élesek) annyira megkoptak, összevegyültek már, hogy egy ily lapra, melynek külső díszé épen csak a tiszta nyomás volna, nem alkalmasok többé. Ez iránt én már egy pár ízben fordultam kérelemmel t. kiadó úrhoz, és, emlékszem, a nyáron méltóztatott is megígérni, hogy a következő (septemberi) negyedre új betűket fog adatni. September azonban, és december is elmúlt; de a betűk még mindig a régiék. Nem szeretném, hogy a januári 1-ső szám is ugyanazon kopott betűkkel lásson világot: annál fogva bizalommal kérem tisztelt kiadó urat, méltóztatassék úgy rendelkezni, hogy a következő szám (már holnaptól fogva) új betűkből szedethessék; azt hiszem, e kívánságom mind jogos mind méltányos.

Lévén egész tisztelettel kész jó akarója

Arany János

2.

Pest, jun. 4. 1865.

Tisztelt Kiadó Úr!

Mint a Koszorú mai számában hirdetve olvasható: e lapot június végével megszüntetem. Bárha ily esetben előleges felmondásra nincs szükség, mert szerződésünk, illető pontja szerint, magától megszűnik: mindaz által kívántam tudatni t. kiadó úrral, nehogy nagyobb megrendelések (papír stb.) által károsodni találjon.

Egyszersmind köszönöm az eddigi pontos eljárást, s szabad legyen kifejezni reményemet, hogy netalán új vállalkozás esetére a nyomda és kiadó hivatal részéről ugyanazon szíves figyelemben fogok részesülni.

Maradván tisztelettel T. Kiadó Úrnak kész jóakarója

Arany János